

Sköpum sátt um sjávarútveg

Hversu oft höfum við ekki heyrt talað um mikilvægi þess að sátt ríki í samfélaginu um sjávarútveg. Þetta er afar mikilvægt og fáum er það jafn vel ljóst og alþingismönnum. Spyrja má hvað hefur verið lagt af mörkum til þess að skapa sátt á vettvangi sjávarútvegs því óánægjan með hvernig arðinum af sjávarútvegi er skipt kraumar í samfélaginu. Einna oftast eru það hagsmunasamtök sjávarútvegsfyrirtækja sem minna á mikilvægi þessarar sáttar en þau hafa aldrei komið fram með hugmyndir um hvernig sáttin eigi að hljóða. Þegar þau eru spurð hvað sjávarútvegurinn sé reiðubúinn að leggja af mörkum til að ná hinni nauðsynlegu sátt þá er svarið þögnin ein. Því hafa aðrir aðilar sem einnig átta sig á mikilvægi sáttarinnar tekið sig til og reynt að móta tillögur sem væru til þess fallnar að skapa hina nauðsynlegu sátt.

Í þeirri vinnu er tekið tillit til mikilvægis þess að hrófla ekki við rekstrargrundvelli sjávarútvegsfyrirtækja en sjávarútvegurinn greiði eftir sem áður það sem honum ber og þjóðin getur sætt sig við. Hér á eftir fer lýsing á tillögu til að skapa sátt og eru alþingismenn hvattir til að lesa tillöguna til enda og gefa sér ekki í byrjun að hún sé fræðileg um of því hún er það alls ekki þar sem nálgun að viðfangsefninu er með afar almennum hætti og lýsingin vonandi eftir því.

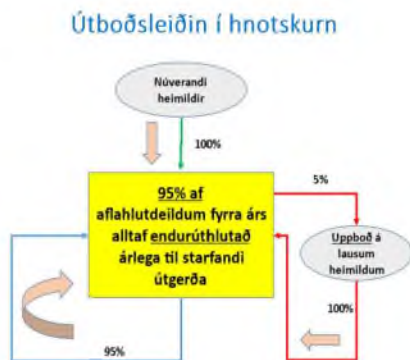
Samfelld úthlutun frá ári til árs

Veiðigjald er ekki skattur heldur afnotagjald eða leiga af eign annarra í þessu tilviki þjóðarinnar. Öll framleiðslufyrirtæki þurfa að verða sér úti um hráefni til framleiðslu sinnar og greiða fyrir þau markaðsverð. Því skyldi annað gilda um útgerðir? Einnig má líkja veiðigjaldi við leigu fyrir afnot á húsnæði. Með sama hætti ber útgerðinni að greiða þjóðinni gjald fyrir afnot af eign þjóðarinnar samkvæmt markaðsverði. Þetta hefur ekkert með skattheimtu að gera frekar en húsaleiga eða hver önnur leiga eða greiðsla fyrir hráefni sem ákvarðast á markaði.

Fræðimenn á sviði „úthlutunar takmarkaðra gæða“ sem fiskimiðin við Ísland vissulega eru hafa sett fram hugmyndir sem ættu að geta stuðlað að sátt. Hugmynd þeirra er einföld og hróflar alls ekki við afkomu útgerða frekar en t.d. tillögur Hafrannsóknarstofnunar um árlegt aflahámark. Í sem stystu máli gengur hugmynd þeirra út á að allar útgerðir fái árlega úthlutað 90-95% þeirrar aflahlutdeildar sem þeir höfðu árið áður. Ef við miðum við 95% þá er aðferðin þessi:

- Allir sem fengu úthlutað 100% aflaheimild á fyrra fiskveiðiári fá 95% af því sama úthlutað á nýju fiskveiðiári. Þetta endurtekur sig svo árlega, 95% úthlutun til allra útgerða af aflaheimildum þeirra í lok ársins á undan.
- Til að viðhalda aflaheimildum sínum óskertum þarf útgerð að taka árlega þátt í útboði afar lítils hluta aflaheimilda sinna. Í því felst það afgjald sem viðkomandi útgerð greiðir þjóðinni fyrir afnot af fiskveiðiauðlindinni.
- Þau 5% af heildarafla sem eftir standa á hverju ári eru boðin til úthlutunar samkvæmt vandlega útfærðri útboðsleið.
- Þjóði útgerð ekki í 5% sem eru til útboðs
 - þá fær hún á fyrsta ári eftir að breytta kerfið væri tekið upp 95% af þeim 100% sem hún hafði árið á undan
 - á öðru ári 95% af þeim 95% sem hún hafði á fyrsta ári o.s.v.frv.
- Ekki er ástæða til að óttast að of miklar aflaheimildir safnist á fáar hendur þar sem lög í landinu banna slíkt og þeim lögum þarf einfaldlega að framfylgja.
- Nýliðun í útgerð verður auðveldari með gegnsæju kerfi byggðu á jafnréttisgrundvelli sem endurtekur sig með sama hætti frá ári til árs.

Meðfylgjandi mynd sýnir þetta sama. Vilji útgerðin halda í allar þær aflaheimildir sem

hún hafði árið áður þá tekur hún þátt í útboðinu og sækist eftir að fá þau 5% sem hana ella mundi vanta til að njóta sama aflamarks og árið áður. Allar útgerðir sem vilja halda 100% aflahlutdeild sinni þurfa því að „greiða“ árlega fyrir sína hlutdeild í úthlutun aflaheimilda ársins. Þær fá 95% aflahlutdeildar fyrra árs án sérstakrar greiðslu en þurfa að

taka þátt í árlegu útboði 5% aflahlutdeildarinnar til að viðhalda 100% aflahlutdeild sinni. Það yrði þeirra árlega gjald fyrir afnot af þjóðareigninni.

Hér skiptir mestu máli „vandlega útfærð útboðsleið“. Ein hugmyndin er sú að útboðum verði hagað með þeim hætti að allir sem bjóða og fá kvóta greiði sama verð; lægsta verði sem tekið var s.k. „hollenskt útboð“. Smáútgerð sem bráðvantar kvóta eða stórútgerð sem vill viðhalda fiskveiðihlutdeild sinni bjóða báðar hátt en þurfa ekki að óttast að greiða meira en aðrir fyrir það sem kemur í þeirra hlut. Þessi aðferð er þrautreynd í faglegum útboðum.

Slíku útboði má lýsa þannig með þar sem í heild væru 100 þús. tonn boðin út. Þrjár útgerðir gera tilboð:

- Útgerð **A** býður 500 kr. á kg í **15** þús. tonn,
- útgerð **B** býður 400 kr. á kg í **50** þús. tonn og
- útgerð **C** býður 300 kr. á kg í **35** þús. tonn.

Samtals er þá búið að bjóða í **100** þús. tonn eða allt það sem var ráðstöfunar.

„*Seinust inn*“ var útgerð **C** sem bauð 300 kr. á kg. Hún fær 35 þús. tonninn sem hún bauð í við því verði sem hún bauð. - Hinar útgerðirnar sem buðu hærra fá einnig það sem þær buðu í við sama verði og **C** þ.e. 300 kr. á kg.

Tilhögun útboðsins skiptir öllu máli og mikilvægt að hafa í huga að slíkt útboð á lítið skylt við önnur algeng útboð sem menn kunna að þekkja til og hafa jafnvel sjálfir tekið þátt í. Framkvæmd útboða takmarkaðra almannagæða á borð við fiskveiðiauðlindar er sérstök fræðigrein og Nóbelsverðlaun voru veitt fræðimönnum á því sviði 2021.

Nýliðun

Það fyrirkomulag sem hér er lýst gefur nýliðum færi á bjóða árlega í fiskveiðiheimildir og þannig gert kleift að byggja sig upp frá ári til árs. Nýliðar geta treyst því að framhald verði á útboðunum og alltaf verði efnt til útboðs um sama hlutfall heildaraflamarksins t.d. 5% eins og hér hefur verið gert ráð fyrir.

Í dag geta nýliðar aðeins keypt kvóta af útgerðum sem fyrir eru í greininni og sá kvóti er eingöngu til eins árs í senn, verðlagning á honum er ógegnsæ og verð langt ofan við það sem þeir gætu vænst ef fram færi árlegt vandlega útfært opinbert útboð sem sýndi með gagnsæjum hætti verðmyndun aflamarksins.

Einfaldleiki – fyrirsjáanleiki

Þessi einfalda leið sem hér hefur verið stungið uppá auðveldar til muna álagningu veiðigjalda sem nú eru lögð á eins og um skatt væri að ræða með aðferðum sem er aðeins á færi fáeinna innmúraðra og innvígðra sérfræðinga að skilja. Auk þess að vera flóknar og breytanlegar frá ári til árs þá byggir sú álagning á upplýsingum liðsins tíma.

Einstakar útgerðir þekkja eigin rekstur betur en nokkur annar og vita því langbest hvað þeir geta leyft sér að bjóða í mikið magn og við hvaða verði í þau 5% heildarafla næsta fiskveiðiárs sem boðin verða út. 95% af úthlutun fyrra árs fá útgerðirnar sjálfkrafa í sinn hlut endurgjaldslaust. Hver fjárhæðin verður sem innheimtist í ríkissjóð með þessum hætti verður að koma í ljós en hana mætti áætla áður en fyrstu útboð fara fram. Fyrirsjáanleiki útgerðanna yrði meiri en nú er og úthlutun ætti sér stað með gegnsærri aðferð á jafnréttisgrundvelli.

Einstakar útgerðir

Fyrir einstakar útgerðir liti dæmið þannig út að ef þeir sætta sig við að halda 95% þess sem þeir öfluðu árið á undan þá bjóða þeir ekki í þau 5% sem boðin verða út árlega. Þær greiða því ekkert fyrir þau 95% afnota sem þær hafa af auðlindinni það árið.

Þannig verður þetta ár frá ári og ef útgerð tekur ekki þátt í árlegum útboðum á 5% heildarafla þá dragast aflaheimildir þeirrar útgerðar smátt og smátt saman. Útgerð sem kaupir í útboði 5% á hverju ári viðheldur óbreyttri 100%

aflahlutdeild svo lengi sem hún býður árlega í aflaheimild og fær. Með þeirri tilhögun sem hér er lýst kemur tímabinding aflaheimildarinnar í raun af sjálfu sér.

Hlutfallsleg- eða föst fyrning

Ef farin er önnur leið t.d. að bjóða alltaf út 5% aflaheimilda á hverju ári og leigja þær svo til 20 ára (föst fyrning) þá þýðir það að útgerð sem býður árlega í gæti veri með aflaheimildir mis mikið fyrntar:

Eftir 1 ár eru í fórum þeirrar útgerðar heimild sem rennur út eftir 19 ár.

Eftir 7 ár eru í fórum þeirrar útgerðar heimild sem rennur út eftir 13 ár auk heimilda sem renna út eftir 12, 11, 10, 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2 og 1 ár.

Auk þess hefur hún aflað sér „nýrra“ heimilda til

20, 19, 18, 17, 16, 15, 14 og 13 ára sem hún aflaði sér á árum 1 - 7.

Heimild hvers árs hefur því mis mikið verðgildi allt eftir því hvað er eftir af henni.

Þannig eru fólgin í hverri útgefinni heimild mis mikil verðmæti allt eftir því hve langur tími er eftir af viðkomandi heimild. Þegar fyrningin er hlutfallsleg og ótímasett þá er aðeins ein heimild á markaðnum hverju sinni. Að því leyti er hlutfallsleg fyrning til muna einfaldari heldur en bein fyrning með samningum til 20 ára og eins og áður segir þá kemur tímabindingin í raun af sjálfu sér.

Hlutfallsleg úthlutun

- rauða línan sýnir á hve löngum tíma aflaheimildir dragast saman ef útgerð tekur ekki þátt í árlegu útboði

